

Geoheritage of Łęczna-Włodawa lake group consists of 17 lakes (the most famous are Ustwiez, Piaseczno, Bzesichno, Lukietek, Charne Goscinieckie; the most used in recreation – Piaseczno, Roguzno, Krasne, Lukcze, Zaglebocze), flat and hilly relief with reminders of terminal moraines (in the area of lakes Miske and Kleszczow) and a small number of sand dunes, and different types of lowland swamp (Korovyache Boloto, Dubechynske Boloto, Bolota over Chorne swamp and others) and the upper reaches of rivers (Pivoniya, Tysmenytsia and Bobrivka).

Geoheritage of Brest lake group consists of: 130 lakes (the biggest 7 of them create Brest lake group: Seliyah (the biggest), Rogoznianske, Bile, Tajne, Chorne, Mednianske, Stradechske), system of artificial basins «Stradoch» (Tovarnyj, Dovgyj, Kutjevo, Rakovo and others), famous water reservoir Orhovo; areas with flat and hilly relief of moraine plain and flat and wavy fluvial and glacial, floodplain and overfloodplain terraces; many sand dunes on the river and lake banks; parts of river plains of West Bug, Stepanivka, Seredova Richka, Kopayivka, many small streams and systems of amelioration channels.

We consider that there are all preconditions for creating this geopark: outstanding geodiversity of territory (wide spectrum of geological (rocks, minerals, fossils), geomorphological (relief forms, processes) and soil features); substantive concentration of geoheritage objects; different protection forms of natural, historical and cultural heritage; availability of clear management and strategies of constant development. Newly created geopark will give an allowance for effective management of geoheritage of West Polesie region, implementation of new forms and methods of geoconservation, active development of geoeducation and geotourism.

Keywords: West Polesie, geopark, geovariety, geoheritage, geotourism, Threelateral Biosphere Reserve.

Дубис Л., Шевчук О., Логин С. Проектируемый международный геопарк «Полесье» (Украина-Польша-Беларусь) как форма сохранения георазнообразия и популяризации геонаследия ТБР «Западное Полесье». В статье предложено создать международный геопарк «Полесье» (Украина-Польша-Беларусь) в пределах Трилатерального биосферного резервата «Западное Полесье» и прилегающих территорий. Будущий геопарк охватит самый большой озерно-болотный массив Европы (польское Влодавского-Ленчинське поозерье, украинское Шацкое поозерье и белорусское Брестское поозерье) со сложным геологическим строением и интересным сочетанием различных генетических типов рельефа. Авторы считают, что существуют все предпосылки для создания такого геопарка: выдающееся георазнообразие территории (богатый спектр геологических (породы, минералы, окаменелости), геоморфологических (формы рельефа, процессы) и почвенных разновидностей); значительная концентрация объектов геонаследия; разноранговые формы охраны природного и историко-культурного наследия; наличие четкого управления территорией и стратегий устойчивого развития. Новосозданный геопарк позволит эффективно управлять геонаследием региона Западного Полесья, внедрять новые формы и методы геоконсервации, активно развивать геообразование и геотуризм.

Ключевые слова: Западное Полесье, геопарк, георазнообразие, геонаследие, геотуризм, трилатеральный биосферный резерват.

Надійшла до редколегії 20.02.2018

УДК 392.8(474.41/. 42)

Нестерчук І. К.

*Житомирський національний
агроекологічний університет*

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ПОЛІССЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПЕЦИФІЧНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ

Ключові слова: гастрономічний туризм, харчування поліщуків, фізико-географічне районування, Правобережне Полісся.

Вступ. Під назвою Полісся розуміють, низинний, болотисто-лісистий простір, розташований саме в басейні річки Прип'ять. Це широке пониження з різницею висот в центрі та по краях в 55-80 м, яке на півдні підходить до Волино-Подільського плато. Фізіономічними рисами регіону є велика кількість пісків, які мають флювіогляціальне походження. Серед пісків Поліського краю чимала кількість дюн, які мають параболічну

форму та низино відрогами зверненні на захід, що вказує на формування їх західними вітрами. Піски зазвичай вкриті сосновими борами, які надають південній частині регіону північний вигляд. Територія, яку займає Правобережне Полісся, з давніх-давен заселяли люди, що й засвідчують численні археологічні пам'ятки, які мали певні кулінарні традиції, які нас відрізняють від інших регіонів в силу фізико-географічного районування.

Постановка наукової проблеми.

Вивчення фізико-географічного районування регіону під кутом гастрономічного туризму наукова площина майже не вивчена. На часі назріває доволі цікава наукова проблематика для території Правобережного Полісся у відбитках харчування поліщуків. Та вагомим фінансовим важелем для розвитку саме об'єднаних територіальних громад мають бути гастрономічні тури в межах споконвічних територій проживання та передачі гастрономічних практик для широкого туристичного загалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Напрямок фізико-географічного районування територій розроблений найбільш повно у працях О. М. Адаменка [1], М. Д. Гродзинського [8, 9], Г. І. Денисика [11], А. Г. Ісаченка [13, 14], Ю. А. Кошика [16], А. В. Мельника [17], І. М. Рослого [21], Г. І. Рудька [23], В. М. Самойленка [24], В. В. Стецюка [22], Г. І. Танфільєва [25], П. Г. Шищенка [26, 27]. Завдяки роботам Л. Артюх [2-4], Хв. Вовка [5-6], Т. Гонтар, Л. Молчанової [7, 10], В. Доманицького [12], М. Пйотровського [18], І. Несен [19], М. Hall [28], О. Kolberg [29], K. Moszynski [30], J. Pesme [31] гастрономія українців досліджена дуже детально, а зокрема поліщуків потребує уваги. Залишається відкритим питання гастрономічного туризму на теренах Правобережного Полісся та вплив фізико-географічних умов на формування гастрономічних традицій харчування поліщуків, які можна достойно презентувати в рамках гастрономічних турів в межах об'єднаних територіальних громад.

Метою публікації є розробка методології та практики управління до визначення стану розвитку гастрономічного туризму в межах фізико-географічного районування Правобережного Полісся. Для досягнення окресленої мети за основне завдання слугувало поглиблення теоретико-методологічних засад оцінки історіографії харчових традицій в регіоні з огляду на фізико-географічні умови в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Поліський край – країна болотиста; болота належать до типу низинних, або заплавлених; увесь величезний регіон це суцільна заплава, з нечисленними, переважно піщаними суходолами [25].

Методологічний інструментарій завжди спирається на класичні методи дослідження: аналіз, синтез, дедукцію та індукцію, картографічний метод, математично-статистичні

моделі, долучаючи специфічні сучасні вербальні форми: інтерв'ю, анкетування, ГІС-технології необхідні для вивчення гастрономічного туризму на окресленій території дослідження.

В загальному Поліський край явище не зональне, а його походження пов'язане з палеогеографічними умовами антропогену, тому воно є *фізико-географічним краєм зони мішаних лісів Східно-Європейської країни*.

В зоні мішаних лісів подібні піщані простори зустрічаються поблизу Оки Мещерська низовина, середньої Волги, Привітлужжя і Васюганя в Росії, Мазовше в Польщі.

Серед Поліського краю місцями зустрічаються непридатні йому «острови». Такий, наприклад, простягається в Овруцькому районі Словечансько-Овруцький кряж, що піднімається над навколишньою низовиною на 60 м (абсолютна висота до 320 м).

Клімат панує одноманітний помірно континентальний з теплим вологим літом і м'якою хмарною зимою. Річний радіаційний баланс 1700-1800 МДж/м², що в значній мірі визначає тепловий режим регіону. Поліський край характеризується кількістю сонячних годин 1500-1800, які збільшуються із заходу на схід.

Середньорічна температура зменшується в тому ж напрямку від 7⁰С до 5⁰С, середня температура найбільш холодного місяця січня від – 4,5⁰С до –7,5⁰С. Січніві ізотерми проходять в субмеридіальному напрямку.

Середня температура найбільш теплого місяця – липня на території регіону не перевищує 20⁰С та коливається від 17⁰С до 19⁰С, а також в окремі роки спостерігаються значні відхилення від середніх багаторічних показників.

Зафіксовано найбільш низькі температури в січні та лютому, які досягають – 32⁰С... – 39⁰С, а найбільш високі – до 36⁰С в липні. Вегетаційний період триває від другої декади квітня до третьої декади жовтня. Заморозки на ґрунті весною починаються в середньому 5-15 травня, в поодиноких випадках у першій декаді червня, а осінні – в кінці вересня та на початку жовтня. Безморозний період триває в середньому на сході 160 днів, на заході – 180 днів.

На погодні умови впливають: взимку атлантичні повітряні маси, що призводять до потепління та відлиг, опадів, а влітку трансформуються вони в континентальні повітряні маси, що зумовлює підвищення

температур. Надходження атлантичного повітря часто супроводжується циклонічною діяльністю. Арктичні повітряні маси викликають взимку значне похолодання, а навесні – пізні приморозки. Протяжність Поліського краю з заходу на схід сприяє переносу повітряних мас в широтному напрямі, що в свою чергу змінює кліматичні умови та посилює континентальність.

За кількістю опадів регіон займає перше місце серед рівних територій України. В середньому за рік випадає 550-650 мм, але в окремі роки випадає більше 1000 мм та біля 300 мм. На теплий період року припадає найбільше опадів 180 днів на рік. Сніговий покрив встановлюється у другій декаді грудня та триває близько 95 днів. Ґрунт промерзає на 40-50 см, а болота значно менше – (15-20 см), а деякі взагалі не промерзають.

Відносна вологість – 80-85%. Посушливі дні припадають на травень, за рік їх буває 13-20. Поліський край відзначається значним випаровуванням та досягає 400-450 мм в рік. Коефіцієнт вологості змінюється від сходу – 1,9 до заходу – 2,6. Незважаючи на позитивний баланс вологи в окремі роки спостерігаються ґрунтові посухи, які обумовлені властивостями піщаних ґрунтів, які погано затримують вологу, не нагромаджуючи її.

На території регіону переважають вітри західного напрямку з відхиленнями на південний захід і на північний захід зі швидкістю 3-5 м/с. Значної сили вітри бувають у листопаді та грудні, що спричинюють вітровали, руйнують будівлі, піднімають воду у водоймах.

В ретроспективі клімат Поліського краю практично не змінювався з незначними короточасними коливаннями, значно змінювалися погодні умови в окремі сезони та з року в рік.

Ландшафти регіону контрастно змінювали свій вигляд посезонно.

Зима м'яка, хмарна, з відлигами. Великі морози відсутні, сніговий покрив тримається всю зиму, за винятком відлиг, які тривають декілька днів, але з часом сніговий покрив відновлюється.

Весна затяжна, нестійка, з частою зміною холодної і теплої погоди. Температура через 0° С переходить в кінці другої та третьої декади березня. Зростання температури відбувається в квітні та травні, але не є виключенням різкі похолодання. Лісистість регіону сприяє повільному таненню снігу,

який зазвичай тоне протягом 15 - 20 днів. На півночі значні площі вкриті водою.

Літо тепле, але не жарке. Дощове в західній частині Поліського краю. По роках є випадки граду, грози, яка триває 5 - 7 разів на місяць. Зниження температури буває інколи вночі у червні. Влітку найбільш сонячний місяць – серпень. Зазвичай переважають ясні і напівсні дні. А похмурих буває 6-8 на місяць.

Осінь приходить поступово з частими потепліннями. Пора року є відносно сухою, сонячною, основними ознаками якої є приморозки у вересні, а у окремі роки в жовтні. Від них найбільше страждають болота, луки та низинні місцевості. Хмарна погода притаманна жовтню та листопаду – 60 - 75% днів. Листопад приносить сніг зі щільним покривом. Перехід до зими затяжний, характеризується нестійкою погодою з коливанням температур повітря, швидкості вітру, туманами.

Кліматичні умови Поліського краю в цілому сприятливі для життєдіяльності людей та для забезпечення національної економіки.

Рельєф низинний з широкими заболоченими річковими долинами. Головна причина неповторності та мозаїчності природи регіону полягає в його походженні та розвитку за період антропогенного (четвертинного) періоду.

Геологічна історія території Поліського краю неоднорідна, так як займає різні геоструктурні області Російської платформи. На півночі регіон обрамлений Поліською низовиною у басейнах західного Бугу, Прип'яті, Дніпра правобережної частини України (так, як нас саме цікавить Правобережне Полісся), яка витягнута на схід смугою, ширина якої змінюється від 60 до 120 км. На півдні низовина межує з Волино-Подільською та Придніпровською височинами. На сході межує з Українським кристалічним щитом. Західна частина регіону розташована в північній частині Галицько-Волинської западини.

Різноманітні геологічні структури Поліської низовини представлені – на заході Волинською рівниною, на півночі – Галицько-Волинською западиною, всередині – Клесово-Народицькою рівниною північно-західної частини Українського щита. Геоструктурна неоднорідність виявилась у геологічній будові, що проявилось в особливостях морфології рельєфу цих частин.

Волинське палеозойське блокове підняття характеризується нерівною поверхнею

відкладів палеозойського віку, на яких залягають крейдові відклади, які представлені різними літологічними відмінами (крейда, мергелі з кременем, пісковики). Потужність відкладів збільшується у західному напрямку: у Сарнах – 20 м, Любомлі – 280 м, які в свою чергу зазнали відчутної денудації.

Клесово-Народицька рівнина представлена в рельєфі північно-західною частиною Українського щита, а саме: частиною Коростенсько-Житомирського блоку, який складений метаморфічними і магматичними породами протерозойського віку [21]. Серед цих порід переважають гнейси, граніти та гранітоїди, а також помітне місце займають породи овруцької серії – кварцові піски, кварцити і пірофілітові сланці.

Прип'ятський прогин і північно-східний схил Українського щита – геологічна структура, у межах якої сформувалась Нижньоприп'ятська рівнина. У Прип'ятському прогині фундамент залягає на глибинах понад 4000 м. Прогин заповнений палеозойськими, мезозойськими і кайнозойськими відкладами. Девонські соленосні відклади відіграли вирішальну роль в утворенні локальних підвищень у межах прогину. Ці підняття являють собою брахіантикліналі довжиною до 12-25 км, тобто солянокупольні структури.

У пізньому міоцені – ранньому пліоцені на всій території Поліської низовини переважали ерозійні процеси постійних та тимчасових потоків. На території Волинської рівнини з їхньою діяльністю пов'язано утворення ерозійно-денудаційної поверхні – вихідної для сучасного рельєфу. У межах Клесово-Народицької рівнини за переваги ерозійної складової флювіальні відклади. Тільки у межах Нижньоприп'ятської рівнини нагромаджуються досить потужні пізньоміоценові-ранньопліоценові алювіальні відклади. В антропогенні поверхня була перекрита покривом континентальних відкладів і різного походження морфоскульптури, пов'язані з ним.

За неотектонічний етап територія низовини, незважаючи на коливальний характер тектонічних рухів та періодичні опускання її окремих ділянок, піднялась. У межах Українського щита величина цих здіймань збільшується. Однак це не знайшло помітного відображення в сучасному рельєфі. У межах Волинської рівнини підняття складають 8-10 мм/рік, Клесово-Народицької рівнини від 6-8 мм/рік (західній частині).

Нижньоприп'ятська рівнина – 2-4 мм/рік (зі зменшенням на південь) [22].

Поліська низовина є морфоструктура першого порядку – денудаційна рівнина, що сформувалась за неотектонічний етап; другого порядку – Волинська низовинна денудаційна рівнина з помірним тектонічним підняттям, яка сформувалась на осадових породах платформеного прогину, Клесово-Народицька низовинна денудаційна рівнина з помірним тектонічним здійманням на найдавніших кристалічних породах окраїнної частини щита, яка занурюється, Нижньоприп'ятська низовинну пластово-денудаційну рівнину зі слабким проявом новітніх тектонічних рухів і пологих деформацій на осадових породах занурених схилів щита.

Дуже різко в рельєфі Клесово-Народицької денудаційної рівнини віділяється Словечансько-Овруцька височина, що представлена овруцькими кварцитовидними пісковиками та лесоподібними суглинками. Словечансько-Овруцька височина позитивна форма рельєфу, яка є морфо скульптурою третього порядку, що виникла на місці синкліналі, тобто вона є типовим інверсійним утворенням.

Сучасна морфо скульптура Поліської низовини включає водно-ерозійні і водно-аккумулятивні, льодовикові і водно-льодовикові, денудаційні, карстові і еолові форми [22].

Водно-ерозійні і водно-аккумулятивні форми відіграють суттєву роль у будові рельєфу Поліської низовинної рівнини. Основними серед них є річкові долини, які за своєю морфологією та типом, за співвідношенням її алювіальних комплексів (терас та заплав) відрізняються на різних ділянках в залежності від їх розташування в межах конкретних геоструктур. Відмінності у морфології річкових долин визначені їхньою пристосованістю до певних геоструктур та впливом літологічного та петрографічного складу гірських порід, у яких вироблені долини. Давно відома давня долина, яка успадкована на заході – р. Стир, на сході – р. Словечною, яка складена льодовиковими відкладами. Морфологія долини ускладнена еоловими, денудаційними і ерозійно-аккумулятивними формами рельєфу.

Льодовикові і водно-льодовикові форми. Залишки найбільш давнього для України (окського) зледеніння (ранній антропоген) виділяються у похованому рельєфі західної

частини Поліської низовини. Вони представлені значними заглибленнями, схожими на долини, в основному близького до меридіального простягання, які виповнені гравійними, піщаними, супіщаними, грубоуламковими відкладами. Найбільш значним його утворенням вважається так зване Волинське моренне пасмо, у вигляді дуги із сукупністю ізотермічних та витягнутих узвиш з відносно пласкими поверхнями.

У східній частині Поліської низовини в межах Клесово-Народицької рівнини традиційно виділяють форми льодовикового та водно-льодовикового походження – кінцево-моренні горби та пасма, ками, друмлини, ози, термокарстові западини. Значно заглиблені ділянки річок, ергатичні брили та валуни, «кучеряві скелі», «баранячі лоби», гляціодислокації та ін.

Моренні рівнини у межах Поліської низовини поширені на значних площах в районі Малина. Нижньої течії Прип'яті, у межиріччі Тетерева, Ужа у районах сіл Розважева, Іванкова, Базара, Макарова. Залишки морени зберігаються у вигляді переривчастої смуги по лінії с. Ігнатполь – м. Коростень – с. Лобичі – с. Буки – с. Бражанки. Моренно-зандрова рівнина займає північно-східний та східний краї Поліської низовини, а зандрова рівнина прилягає в її межах із заходу та північного заходу до моренної рівнини. Відносно моренної рівнини, для якої характерний плаский, часом слабко горбистий рельєф, то останній більш складний за генезисом та морфологією. Тут поширені накладені денудаційні та акумулятивні форми рельєфу, характерні піщані підвищення, дюни, останці кристалічних порід.

Денна поверхня кристалічних порід, у тому числі і за межами льодовикової зони представлена селективними формами вивітрювання, які мають сфероїдальну та матрицеподібну окремість (кар'єри сіл Щорсівка, Могильне, Вишняківка та ін.) [16]. В місцях високого залягання кристалічних порід, крім «баранячих лобів» біля м. Коростень, Білощиця, Межирічка спостерігаються горби висотою від 5 до 20 м, ядра яких виповнені кристалічними породами, перекриті суцільною мореною, що нагадують друмлини (населені пункти Горбин, Кам'яний Бід, Межирічка, Жабче, Березівка, Осинки). В цілому, все це є свідченням відсутності в східній частині Поліської низовини утворень кінцевої морени.

У рельєфі моренної та моренно-зандрової рівнини Поліської низовини поширені добре виражені горби та пасма.

Правобережне Полісся має загальний нахил топографічної поверхні на північ та північний схід – до Прип'яті та Дністра. Мінімальні абсолютні відмітки знаходяться в долині Дніпра близько –100 м. Найвище піднімається територія Житомирського Полісся, абсолютна висота становить 315 м (Словечансько-Овруцький кряж). Переважна більшість території має відносні висоти, які мають незначні коливання. Глибина розчленування на півночі не перевищує 25 м, в середній частині – 25-30 м і тільки на території Житомирського Полісся досягає 50 м і більше.

Основні нерівності поверхні Правобережного Полісся утворюють річкові долини, долини-прориву, різноманітні горби, вали, пасма та окремі височини.

Північні терени займає частина Прип'ятської низовини, яка має одноманітний рельєф з незначною глибиною розчленування.

Правобережним Поліссям притоки Прип'яті течуть у північному та північно-західному напрямку. Найбільшими річками є притоки Прип'яті Турія, Стохід, Стир, Горинь з Південною Случчю, Уборть, Уж і притоки Дніпра Тетерів та Ірпінь.

У межах Правобережного Полісся розташована більшість адміністративно-територіальних районів Волинської, Рівненської, Житомирської областей та частина адміністративно-територіальних районів Хмельницької, Київської областей.

Розгляд фізико-географічних передумов формування ресурсів гастрономічного туризму в регіоні сприяв популяризації гастрономічної індустрії в певний ретроспективний період. В Україні туризм був недостатньо розвинений, аж до 1914 року, коли туристичною діяльністю займалось Російське товариство туристів і Польське товариство краєзнавче.

Помітну стимулюючу роль у становленні туризму в Україні відіграла діяльність випускника Києво-Могилянської Академії Василя Григоровича-Барського, громадських діячів В. Ільницького та О. Партицького, які зробили певний внесок у розвиток туристського руху в Україні в другій половині XIX сторіччя, членів «Руської трійці» – М. Шашкевича, І. Вагилевича, Я. Головацького. Кінець XX ст. – час створення перших

туристичних бюро, які організовували туристичні мандрівки. До 1991 р. рекреаційно-туристичне господарство України функціонувало в єдиному рекреаційно-туристичному комплексі Радянського Союзу.

Ідея національного самозбереження, маркування культурних звичаїв та традицій через пропагування гастротуризму має стати загальнодержавною, оскільки Україна - країна регіонів. Правобережне Полісся донині зберігає чимало архаїчних форм духовної та матеріальної культури. Не менш цікавою є й традиційна кухня [4, 12, 18, 7, 19]. Так, деяким стравам просто немає аналогів, вважають дослідники [2, 3, 5, 6, 15, 20, 28-31]. Інші ж дійшли чи не з часів Київської Русі. Середовище приготування не те на сучасному етапі, тому потребує ретельного відтворення для надання якісного туристського продукту.

Правове поле та адміністративно-територіальний устрій, а також певні групові й економічні інтереси в межах країни істотно впливають на розвиток гастрономічного туризму в об'єднаних територіальних громадах, де громадяни самі скеровують залучені інвестиції на розвиток сфери освіти, культури та туризму.

Висновки і перспективи дослідження.

На думку автора окреслені намітки наукового вишукування не вичерпуються в даній статті, а наштовхують на глибинні дослідження наукової проблеми гастрономічного туризму в межах фізико-географічного районування Правобережного Полісся. Потужний теоретико-методологічний інструментарій дозволяє опрацьовувати нагальні питання функціонування гастрономічного туризму на теренах об'єднаних територіальних громад регіону дослідження.

Список літератури

1. Адаменко О. М. Екологічна геологія : підручник / О. М. Адаменко, Г. І. Рудько. – К. : Манускрипт, 1998. – 438 с.
2. Артюх Л. Ф. Народне харчування українців та росіян північно-східних регіонів / Л. Ф. Артюх. – К., 1982. – 112 с.
3. Артюх Л. Ф. Їжа й харчування в Київській Русі / Л. Ф. Артюх // Етнографія Києва і Київщини. – К. Наукова думка, 1985. – 118 с.
4. Артюх Л. Ф. Українська народна кулінарія. Історико-етнографічне дослідження. – К. : Наукова думка, 1977. – 112 с.
5. Вовк Хв. Етнографічні особливості українського народу / Хведір Вовк // Студії з української етнографії та антропології. – К. : Наукова думка. 1981. – 280 с.
6. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології / Хведір Вовк. – К. : Мистецтво, 1995. – 335 с.
7. Гонтар Т. А. Пища и утварь / Гонтар Т. А., Молчанова Л. А. // Полесье материальная культура. – К. : Наукова думка, 1988. – С. 376-398.
8. Гонтар Т. А. Традиционная и праздничная пища украинцев Полесья в XIX-XX вв. / Т.А. Гонтар // Сов. этнография. – 1986. – №5 – С. 10-13.
9. Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології : підручник для вузів з дисциплін "Ландшафтна екологія" і "Ландшафтознавство" / М. Д. Гродзинський. – К. : Либідь, 1993. – 220 с.
10. Гродзинський М. Д. Стійкість геосистем до антропогенних навантажень / М. Д. Гродзинський. – К. : Лікей, 1995. – 233 с.
11. Денисик Г. И. Техногенные ландшафты Подольских Толтр, их структура и классификация / Г. И. Денисик // Физ. география и геоморфология. – 1981. – Вып. 25. – С.60-65.
12. Доманицький В. Народний календар у Ровенському повіті. Волинської губернії / В. Доманицький // Матеріали до української етнології. – Львів, 1912. – Т. 15. – С. 69–89.
13. Исаченко А. Г. Оптимизация природной среды : географический аспект / А. Г. Исаченко. – М. : Мысль, 1980. – 264 с.
14. Исаченко А. Г. Экологический потенциал ландшафта / А. Г. Исаченко // Изв. ВГО. – 1991. – Т. 123, вып. 4. – С. 305-315.
15. Київське Полісся: Етнографічне дослідження / Відп. ред. І. М. Железняк. – К. : Наукова думка, 1989. – 268 с.
16. Кошик Ю. А. Особенности рельефа ледниковой области Житомирского полесья / Кошик Ю. А., Тимофеев В. М., Чмыхал В. Н.; АН УССР, Ин-т геол. наук, Комис. по изучению четвертичного периода Украины. – К. : Наук. думка, 1976. – 47 с.
17. Мельник А. В. Українські Карпати : еколого-ландшафтознавче дослідження / А. В. Мельник. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 1999. – 286 с. : іл., табл.
18. Народний календар Овруччини 50-х років XIX ст. в записі Михайла Пйотровського // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1995. – Т. 230 : Праці секції етнографії і фольклористики. – С. 303-351.
19. Несен І. Білий птах з чорною ознакою (за матеріалами з Рівненщини) / І. Несен // Західне Полісся історія та культура. – 2006. – Вип. 2. – С. 24-29.
20. Полесье. Матеріальна культура / Бондарчук В. К., Браим И. Н., Бураковская Н. И. и др. – К., 1988. – 153 с.
21. Геоморфология Украинской ССР : учеб. пособие / Рослый И. М., Кошик Ю. А., Палиенко Э.Т. и др. ; Под. общ. ред. И. М. Рослого. – К.: Выща шк., 1990. – 287 с.
22. Рельеф України : Навч. посіб. / Вахрушев Б. О., Ковальчук І. П., Комлев О. О. та ін.; [За заг. ред. В.В. Стецюка]. – К. : Слово, 2010. – 688 с.
23. Рудько Г. І. Конструктивна геоecология : наукові основи та практичне втілення / Г. І. Рудько, О. М. Адаменко ; за ред. Г. І. Рудька. – Чернівці : Маклаут, 2008 – 320 с.
24. Самойленко В. М. Комплексне районування радіоактивних забруднених територій Полісся і півночі лісостепу за гідрологічно-ландшафтними умовами та можливими радіоекологічними наслідками місцевого водно- і ресурсокористування / В. М. Самойленко. – К. : Ніка-Центр, 1999. – 280 с.
25. Танфильев Г. И. География России, Украины и

примыкающих к ним с запада территорий, II, вып. 1-3, Одесса, 1922-1924. **26.** *Шищенко П.Г.* Прикладная физическая география : учеб. пособие / П. Г. Шищенко. – К. : Вища школа, 1988. – 190 с. **27.** *Шищенко П.Г.* Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании / П.Г. Шищенко. - К. : Фитосоциоцентр, 1999. – 284 с. **28.** *Hall M.* Wine Tourism Around the World / Michael C. Hall, Liz Sharples, Brock Camboune, Nik Macionis. – Winepress Ltd., 2011. – 312 p. **29.** *Kolberg O.* Działa wszystkie . – Warszawa, 1968 . – T. 52 . – 571 s. **30.** *Moszynski K.* Polesie Wschodnie. Materiały etnograficzne z wschodnie części b. Powiaty mozyrskiego oraz z powiatyrzeczyckiego . – Warszawa: Wydawnictwo Kasy im. Mianowskiego, 1927. – 328 s. **31.** *Pesme J. O.* Strategic operations and concentration in the Bordeaux-Aquitaine region / Pesme J. O., Belis-Bergouignan M. C., Corade N. // International Journal of Wine Business Research. – 2010. – Vol. 22. – № 3. – P. 22–31.

Нестерчук І. Фізико-географічне районування Правобережного Полісся: перспективи розвитку специфічних видів туризму. Територія дослідження Правобережного Полісся в даній статті вкрай строката пунктирно можна намітити такі основні завдання: територіальна фізико-географічна диференціація регіону в контексті методології вивчення харчових традицій поліщуків; оцінка території для перспектив практичного управління гастрономічним туризмом в межах об'єднаних територіальних громад. В загальному Поліський край явище не зональне, а його походження пов'язане з палеогеографічними умовами антропогену, тому воно є фізико-географічним краєм зони мішаних лісів Східно-Європейської країни.

Причетність географічної науки до вивчення історії харчових відбитків поліщуків в споконвічних ландшафтних ареалах проживання заслуговує детального вивчення. Культура харчування поліщуків очевидно носить ландшафтно-обумовлене споживання їжі в окремих місцевостях. Органічно здорова їжа демонструє як геологічне минуле так і прогнозує систему харчування на сучасному етапі, не звертаючи увагу на темпи урбаністичної культури харчування. За певних обставин та при ускладнення природних умовах гастрономія поліщуків відрізнялася простими гастрономічними маркерами, але не грубими та не досконалими процесами приготування автохтонних страв.

Розгляд фізико-географічних передумов формування ресурсів гастрономічного туризму в регіоні сприяв популяризації гастрономічної індустрії в певний ретроспективний період. В Україні туризм був недостатньо розвинений, аж до 1914 року, коли туристичною діяльністю займалось Російське товариство туристів і Польське товариство краєзнавців.

Вивчення фізико-географічного районування регіону під кутом гастрономічного туризму наукова площина майже не вивчена. На часі назріває доволі цікава наукова проблематика для території Правобережного Полісся у відбитках харчування поліщуків. Та вагомим фінансовим важелем для розвитку саме об'єднаних територіальних громад мають бути гастрономічні тури в межах споконвічних територій проживання та передачі гастрономічних практик для широкого туристичного загалу.

Ключові слова: специфічні види туризму, гастрономічний туризм, харчування поліщуків, фізико-географічне районування, Правобережне Полісся.

Nesterchuk I. Physico-geographic distribution of Right Bank Polissya: prospects for development of specialties of tourism. The territory of the study of the Right Bank Polissya in this article is extremely vivid and dotted, it is possible to outline the following main tasks: the territorial physical and geographical differentiation of the region in the context of the methodology of studying the food traditions of the Polischuk; assessment of the territory for the prospects of practical management of gastronomic tourism within the united territorial communities. In general, the Polesie region is not a zonal phenomenon, and its origin is connected with paleogeographic conditions of anthropogeny, therefore it is the physical and geographical edge of the zone of mixed forests of the East European country. The involvement of geographic science in the study of the history of food prints of the Polyschuk in the original landscapes of residence deserves detailed study. The nutrition of the Polischuk apparently bears the landscape-specific consumption of food in certain areas. Organically healthy food demonstrates the geological past and predicts a nutrition system at the present stage without paying attention to the pace of the urban food culture. Under certain circumstances and with the complication of natural conditions, the gastronomy of the Polischuk differed by simple gastronomic markers, but not coarse and not perfect processes for the preparation of autochthonous dishes. The consideration of the physical and geographical preconditions for the formation of gastronomic tourism resources in the region contributed to the popularization of the gastronomic industry in a certain retrospective period. In Ukraine, tourism was underdeveloped, until 1914, when tourism activities were carried out by the Russian Society of Tourists and the Polish Local History Society. The study of physical and geographical regionalization of the region at an angle of gastronomic tourism is almost unknown. At the time there is a rather interesting scientific issue for the territory of the Right-bank Polissya in the reflections of the feeding of the Polischuk. But a significant financial leverage for the development of the united territorial communities is to have gastronomic tours within the boundaries of their original habitats and the transfer of gastronomic practices to a wide tourist community.

Keywords: specific types of tourism, gastronomic tourism, feeding of polyschuk, physical and geographical zoning, Right-bank Polissya.

Нестерчук И. Физико-географическое районирование Правобережного Полесья: перспективы развития специфических видов туризма. Территория исследования Правобережного Полесья в данной статье крайне пестрая пунктирно можно наметить следующие основные задачи: территориальная физико-географическая дифференциация региона в контексте методологии изучения пищевых традиций полещуков; оценка территории для перспектив практического управления гастрономическим туризмом в пределах объединенных территориальных общин. Причастность географической науки к изучению истории пищевых отпечатков полещуков в исконных ландшафтных ареалах обитания заслуживает детального изучения. Культура питания полещуков очевидно носит ландшафтно-обусловленные потребления пищи в отдельных местностях. Органично здоровая пища демонстрирует как геологическое прошлое так и прогнозирует систему питания на современном этапе, не обращая внимание на темпы урбанистической культуры питания. При определенных обстоятельствах и при осложненных природных условиях гастрономия полещуков отличалась простыми гастрономическими маркерами, но не грубыми и не совершенными процессами приготовления автохтонных блюд.

Ключевые слова: специфические виды туризма, гастрономический туризм, питание полещуков, физико-географическое районирование, Правобережное Полесья.

Надійшла до редколегії 12.09.2017

УДК 911.2

Білоус Л. Ф., Рябовіл М. В.
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

ОСЕЛИЩНА КОНЦЕПЦІЯ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ BISON BONASUS В ЄВРОПІ ТА УКРАЇНІ

Ключові слова: Bison bonasus, оселище, класифікація оселищ, екорегіон, оселищна концепція збереження біорізноманіття

Вступ. Постановка проблеми дослідження. В історичні часи ареал зубра (Bison bonasus) поширювався по всій території Західної, Центральної, Південно-Східної Європи та Кавказу. До кінця XIX ст. в дикій природі залишилося лише дві популяції європейських зубрів: біловезька (B. b. Bonasus) і кавказька (B. b. Caucasicus).

За роки Першої світової війни була знищена велика кількість особин Bison bonasus. У 1919 р. в Біловезькій Пущі не залишилось жодної вільноживучої особини Bison bonasus. В горах Кавказу Bison bonasus зник у 1926-1927 рр. У період створення Міжнародного товариства з охорони Bison bonasus (1923 р.) у різних зоопарках і розплідниках Європи налічувалося не більше п'яти стад цих тварин, що разом становило близько 50 особин. З них тільки 17 залишили потомство [2].

Завдяки проведенню робіт з реакліматизації зубра, вдалося зберегти даний вид у природі. Реакліматизацію Bison bonasus на європейському просторі почали проводити з 1952 р., на території України – з 1965 р. Проте, його існування залежить від можливості створення великих стад, що

характеризуються максимальною генетичною різноманітністю та існують в умовах природних оселищ [5,6].

Bison bonasus є зникаючим видом тварин на Європейському континенті, він занесений до Червоної книги Міжнародного союзу охорони природи та Європейського Червоного переліку, Додатку III Бернської конвенції. Тому актуальною проблематикою конструктивно-географічних досліджень є ідентифікація й інформаційна інвентаризація оселищ даного виду. Адже розвиток й охорона популяцій Bison bonasus можливі в зв'язку з обґрунтуванням й впровадженням оселищної концепції збереження біорізноманіття.

Аналіз літератури. Дослідженнями щодо збереження, поширення та екологічних умов існування Bison bonasus займалися П. Хоєцький (2014), К. Герус (2005), В. Крижанівський (2005), W. Olech (2003), K. Perzanowski (2003), П. Козло (2011), А. Буневич (2011).

П. Хоєцький аналізував умови вольєрного розведення Bison bonasus в Ужанському національному природному парку та перспективи відновлення даного виду в

З М І С Т

РЕГІОНАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛАНДШАФТОЗНАВСТВА ТА ГЕОМОРФОЛОГІЇ

Дубіс Л., Габчак Н.	Природні атракції на територіях природно-заповідного фонду Закарпатської області: проблеми і перспективи використання для екотуризму.....	5
Мисак М. П.	Історичний аналіз гіпотез тектонічного морфогенезу улоговини Малого Полісся.....	16
Бермес А. Р.	Тектонічна обумовленість річкової мережі Кременецьких гір.....	23
Колтун О. В., Колтун В. Р.	Кільця Лізеґанґа у лесово-ґрунтовій серії як об'єкт досліджень у науках про Землю (приклади з Хмельницького плато, Подільська височина).....	30
Дубіс Л., Шевчук О., Логин С.	Проектований міжнародний геопарк «Полісся» (Україна-Польща-Білорусь) як форма збереження георізноманітності і популяризації геоспадщини ТБР «Західне Полісся».....	35
Нестерчук І. К.	Фізико-географічне районування Правобережного Полісся: перспективи розвитку специфічних видів туризму.....	41
Білоус Л. Ф., Рябовіл М. В.	Оселищна концепція у вирішенні проблеми збереження <i>Bison bonasus</i> в Європі та Україні.....	48
Матвіїшина Ж. М., Пархоменко О. Г.	Результати палеопедологічного вивчення ґрунтів неподалік с. Троянове на Кіровоградщині.....	53
Воровка В. П.	Системоутворюючі фактори організації приморських парадинамічних ландшафтних систем.....	60
Бортник С. Ю., Лаврук Т. М., Тимуляк Л. М., Омельчук Т. І.	Транскордонне природоохоронне співробітництво України та країн Європейського Союзу.....	70

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ МЕТЕОРОЛОГІЇ ТА КЛІМАТОЛОГІЇ

Затула В. І.	Річний хід температури повітря та показники термічної океанічності клімату України.....	77
Пясецька С. І.	Стійкість центрів відкладень ожеледі категорії НЯ в Україні у другій половині ХХ ст. - початку ХХІ ст.	83
Польовий А. М., Кузнєцова Ю. О.	Модифікація моделі впливу кліматичних факторів на фотосинтез сосни в умовах півдня України.....	98
Недострелова Л. В., Чумаченко В. В., Недострелов В. В.	Аналіз часового розподілу кількості випадків гроз на АМСЦ Одеса.....	105

ПРОБЛЕМИ ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Михайленко В. П., Близнюк М. М.	Кластерна модель в реалізації освіти для сталого розвитку.....	110
--	--	------------

ЮВІЛЕЇ

Від студента до професора в рідній ALMA MATER (до 60-річчя від дня народження професора Олександра Ободовського).....	120
---	------------

CONTENTS

REGIONAL ISSUES LANDSCAPE AND GEOMORPHOLOGY

Dubis L., Habchak N.	Using Natural Attractions Located on the Transcarpathian region Nature Reserve Fund Territory: Problems and Prospects for Ecotourism.....	5
Mysak M. P.	Historical analysis of the hypotheses of tectonic morphogenesis of the Male Polissia Basin.....	16
Bermes A. R.	Tectonic conditionality erosion network of the Kremenets mountains.....	23
Koltun O.V., Koltun V.R.	The Liesegang rings in the loess-paleosol sequence as a research subject of Earth sciences (examples from Khmelnytskyi Plateau, Podolian Upland).....	30
Dubis L., Shevchuk O., Lohyn S.	Projected international geopark «Polesie» (Ukraine-Poland-Belarus) as a form of preservation of geovariety and popularisation of geoheritage of Threelateral Biosphere Reserve «West Polesie».....	35
Nesterchuk I.	Physico-geographic distribution of Right Bank Polissya: prospects for development of specialties of tourism.....	41
Bilous L., Riabovil M.	Habitat concept in solving the problem of conservation of Bison bonasus in Europe and Ukraine.....	48
Matviyishyna Zh., Parkhomenko O.	Features results of ancient soils paleopedological studying near v. Troyanove on Kyrovogradshyna.....	53
Vorovka V.P.	System-forming factors of the organization of coastal paradynamic landscape systems.....	60
Bortnyk S. Yu., Lavruk T.M., Tymuliak L.M., Omelchuk T.I.	Transboundary nature conservation cooperation between Ukraine and the countries of the European Union.....	70

THEORETICAL AND APPLIED PROBLEMS OF METEOROLOGY AND CLIMATOLOGY

Zatula V. I.	Annual cycle of air temperature and indicators of thermal oceanicity of Ukrainian climate.....	77
Pyasetska S. I.	Stability centers ice deposits category AEs in Ukraine in the second half of the XX - the beginning of XXI century.....	83
Polevoy A.M., Kuznetsova Yu.O.	Modification of The model of Influence of climatic factors on photosynthesis in the conditions of the south of Ukraine.....	98
Nedostrelova L.V., Chumachenko V.V., Nedostrelov V.V.	A study of the statistical characteristics of integrated energy transfers to the blocking process.....	105

ISSUES OF NATURAL AND GEOGRAPHICAL EDUCATION IN UKRAINE

Mykhaylenko V., Blyznyuk M.	Educational Cluster as a Tool for Implementation Education for Sustainable Development.....	110
--	---	-----

ANNIVERSARIES

From student to professor in native Alma Mater (60th anniversary from Professor Alexander Obodovsky)	120
--	-----